

*Школьник С. Я., Бешапошникова Т. В.
старші викладачі кафедри фортепіано
Харківська гуманітарно-педагогічна академія
м. Харків, Україна*

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ УЧНЯ НА УРОЦІ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Глибокі суспільні перетворення в нашій країні актуалізували задачу виховання дітей із гнучким мисленням, які виявляють свої можливості та здібності у творчій діяльності і які готові позитивно впливати на духовність суспільства. У свою чергу духовність людини неможлива, якщо вона не відчуває себе частиною свого народу та його культури. Рішення цієї задачі треба розпочинати з дитинства. Не випадковим є звернення діячів освіти, культури і мистецтва, а саме Д. Кабалевського, Н. Ветлугіної, В. Шацької, Б. Ростоцького, В. Верховинця та інших, до вирішення проблем, пов'язаних із пошуком найбільш ефективних шляхів розвитку індивідуальності дитини, серед яких у першу чергу ставиться процес залучення підростаючого покоління до художньої культури. У зв'язку з цим особливо посилюється роль освіти і культури у виховному процесі освітніх закладів різних рівнів.

Метою тез є визначити роль впливу музичного мистецтва, яке є частиною художньої культури, на розвиток емоцій дітей молодшого шкільного віку.

Мистецтво привносить суттєві зміни у сферу індивідуальної свідомості і духовну життєдіяльність людини, створює передумови для активної творчої діяльності. Однак можливість засобами музичних образів духовно і практично пізнати навколишній світ і виражати відношення до нього залишається нереалізованою, якщо у дитини не сформується вміння осмислювати процес створення музично-художніх образів, сенс творчості, його зв'язки з багатообразними явищами навколишнього світу; якщо не розвивається індивідуальне сприймання мистецтва й художнє бачення світу. В результаті тривалого та серйозного спілкування з мистецтвом формуються не тільки ті сторони особистості учня, які живляться образно-емоційним змістом творів мистецтва – естетичні почуття, художній смак, але й суспільні уявлення, світогляд, моральний та естетичний ідеал особи. Здібність розуміти і відчувати прекрасне є не тільки певним критерієм, показником рівня розвитку школяра, вона є стимулом для розвитку власних творчих здібностей.

Емоційний розвиток дітей вивчався багатьма вченими, такими як: С. Раппопорт, П. Якобсон, Г. Бреслав, О. Печерською, П. Гаврилук тощо.

Емоції – особливий психічний стан, пов'язаний із вродженими реакціями людини, її потребами і мотиваціями. Це продукт суспільно-історичного розвитку і є суб'єктивною формою, що передумовлює діяльність, спрямовуючи її. Емоції висловлюються у переживанні задоволення, радості, незадоволення, суму, жалю тощо. Завдяки емоціям людина регулює свою поведінку і співвідносить її з поведінкою інших людей, з якими спілкується. У дітей важливим є не створювати умови для розвитку негативних емоцій. Не менш важливим є не знешкодити позитивні емоції, які формують моральні і творчі здібності. Таким чином, емоції є особливою сферою розвитку дитини.

У молодшому шкільному віці успішно відбувається художньо-естетичний розвиток. Діти жваво цікавляться малюванням, ліпленням, співами, музикою. На основі відповідної діяльності й сприймання художніх творів (віршів, музики, картин, скульптур) у них формуються естетичні почуття. Музика є потужним емоційним впливом, пробуджує у дитини добрі почуття, робить її кращою. Музика намагається створити етико-естетичний ідеал, в цьому особливості її змісту, її впливу на людину. Мистецтво називають школою почуттів. Навчити любити і розуміти музику можна лише за допомогою самої музики. В. Сухомлинський писав: «Якщо у ранньому дитинстві донести до серця красу музичного твору, якщо у звуках дитина відчує многогранні відтінки людських почуттів, вона підніметься на таку сходинку культури, яка не може бути досягнена жодними іншими засобами. Почуття краси музичної мелодії відкриває перед дитиною власну красу – маленька людина усвідомлює свою гідність.» [5]

Емоції, які викликані мистецтвом, – особливий вид почуттів, це художні емоції. Вони потребують найвищої діяльності психіки, напруженої роботи думки. При сприйманні творів мистецтва дитина відчуває різні переживання, які не тільки збагачують моральний досвід людини а й поширюють діапазон її естетичних почуттів, серед яких відокремлюються почуття піднесеного, комічного, трагічного тощо. Інакше ніж емоційним шляхом не можна зрозуміти зміст музики. Здібність емоційно відгукуватися на музику утворюють два необхідні боки музичності: слуховий та емоційний, які треба розвивати на самих різних етапах музичного виховання. Педагогіці відомі випадки, коли при достатньому розвитку музичних здібностей, тонкому слуху емоційне реагування на музику в учня відставало, його сприймання не було повноцінним. Щоб уникнути цього, треба збагачувати палітру почуттів не тільки музичними засобами, формувати вміння підключати свій емоційний досвід до сприймання музики, пов'язувати його із звучанням, емоційно переживати виразне значення музичних образів.

Урок музичного мистецтва у закладі загальної середньої освіти є органічною частиною системи естетичного виховання, який орієнтовано на моральний розвиток учня. Збагачення музично-творчих здібностей, формування навиків сприймання музики, зацікавлене відношення до музичного мистецтва, самодіяльність учнів має відбуватися за послідовною системою. Урок музичного мистецтва відрізняється своїми специфічними видами діяльності: сприймання та аналіз музичного твору, рухи під музику, імпровізація. У процесі сприймання музики учні набувають певних музично-теоретичних знань, накопичують музично-слуховий досвід, у них формуються навички аналізу музичного твору. Співи розвивають співацький голос й всі компоненти музичного слуху (звуквисотний, ритмічний, гармонійний, тембровий). Розвиток виконавських навичок у процесі хорового співу, гри на музичних інструментах, рухів під музику, імпровізації, роблять учнів активними, зацікавленими, вони емоційно відгукуються на участь у заняттях. Задача уроків із музичного мистецтва – навчити дітей активно спілкуватися з прекрасним, творчо відноситися до музики, формувати інтерес і любов до неї, естетично насолоджуватися, розуміти її життєвий зміст. Розвиток загальної музичності у дітей можна визначити за трьома ознаками: здатність відчувати характер, настрій музичного твору, проявляти емоційне відношення, розуміти музичний образ; здатність вслуховуватись, порівнювати більш яскраві та зрозумілі музичні явища, що потребує елементарної музично-слухової культури, слухової уваги, спрямованої на різні засоби музичної виразності; прояв творчого відношення до музики.

Для розвитку музичного сприймання дітей, як основи музичного виховання, треба частіше надавати їм практичну можливість переживання різноманітних почуттів, які висловлені у хоровій та інструментальній музиці.

Заклад загальної середньої освіти не має на меті готувати учнів до професійної музичної діяльності, однак розуміння музики, здібність до її сприймання мають бути присутніми у кожного учня. Розуміння змісту твору залежить від загальної культури слухача і від спеціальної підготовки. Відомо, що сприймання слухачів, які мають музичну підготовку, є змістовнішим, воно збагачене асоціаціями, більш емоційне. Коло інтересів до музичних творів в учнів, що знаються на музику, у меншій ступені залежить від моди, відрізняється високим рівнем художнього смаку. Повноцінне сприймання музичного твору можливе тільки на основі розуміння музичної форми, досвіду слухача, вмінь та навичок музично-творчої діяльності. Урок музичного мистецтва несе в собі радість музичної творчості, формує здібність насолоджуватися морально-естетичним змістом. Специфіка уроку музичного мистецтва в тому, що поряд із пасивними видами діяльності в ньому є й художньо-виконавські. Для розвитку музичного сприймання і розвитку різноманітних музичних емоцій дітям пропонуються твори класичної музики, народної творчості: ліричні пісні, романси, героїчні балади, ігрові, обрядові пісні. Музика може слугувати «емоційним клапаном», що заповнює емоційну недостатність. Музика є профілактичним засобом оптимізації емоційного фону, вона пом'якшує сум, піднімає настрій, знімає втому.

Наука і мистецтво, корисне і прекрасне, знання і почуття – два крила людського щастя. Аналіз педагогічних і психологічних досліджень показує, що емоційне відношення до

життя, залучення до мистецтва, дозволяють розвинути не тільки сенсорну і загальну культуру учнів, а й їхню пізнавальну активність, зорову і слухову пам'ять, швидкість реакції, аналітичне і образне мислення. Через почуття, емоції, самореалізація особистості відбувається більш продуктивно у всіх сферах життєдіяльності. Посилення у дитини емоційного начала в інтересах її гармонійного розвитку розглядається педагогами і психологами у тісному зв'язку з пріоритетами гуманістичної спрямованості її особистості.

Естетичне виховання відкриває інший засіб почуттів і розуміння культури. Тому у виховній роботі можна виділити два основні напрямки: організація діяльності, яка формує і розвиває в учнів почуттєву сферу, емоційно-ціннісне відношення до світу, реальності; залучення дітей до творчої діяльності.

Почуття та емоції виконують важливу роль у регулюванні відношень індивіда у соціумі. Тому збагачення людини досвідом емоційного відношення до реальності є соціальним аспектом виховної роботи у закладі загальної середньої освіти.

Тож, предмет «Музичне мистецтво» призначений формувати естетичну і духовну культуру, високі моральні якості, залучати дитину до національної культури та історії свого народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Груша Л. О. Педагогічні умови виховання емоційної культури дітей молодшого шкільного віку: автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13. 00. 01 / Л. О. Груша. – Київ, 2009. – 20 с.
2. Гумінська О. О. Уроки музики в загальноосвітній школі: Методичний посібник. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 104 с.
3. Дзундза А. Розвиток емоційно-почуттєвої сфери учнів як психолого-педагогічна проблема [Електронний ресурс] / А. Дзундза, В. Літвінова // Бібліотечний вісник – 2013. – № 6. – С. 56. – Режим доступу:
<http://oaji.net/articles/690-1395927975.pdf>. – Назва з екрану
4. Ростовський О. Я. Проблеми і перспективи музичнопедагогічної освіти в Україні // Педагогічні науки. Зб. наук. праць. – Суми : Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2001. – С. 83-89.
5. Сухомлинський В. О. Народження громадянина // Вибрані твори: В 5 т. – Київ : Рад. школа, 1977. – Т. 3. – С. 283-658.